

literárna terasa Časopis nadnes: Fragment

Milí čitatelia! Príloha Víkend denníka Pravda vám prináša 3. pokračovanie novej pravidelnej rubriky Literárna terasa, ktorá sa trikrát do mesiaca bude venovať literatúre. Postupne vám chceme predstaviť produkciu viacerých literárnych časopisov, ktoré sa nebránia ani presahom do iných umeleckých a publicistických žánrov. Jednotlivé redakcie čitateľom Víkendu ponúkajú zaujímavé ukážky z toho, čo môžu nájsť na ich stránkach v aktuálnych vydaniach. Dnes sme oslovili šéfredaktora literárnej revue Fragment – básnika, spisovateľa, vydavateľa a dramaturga Olega Pastiera.

Oleg Pastier. FOTO PRAVDA: IVAN MAJERSKÝ © AUTORSKÉ PRAVA VYHRADENÉ

Fragment ste začali vydávať v samizdate už v roku 1987. Verili ste vtedy, pred štyrťstoročím, že bude vychádzať tak dlho?

Roky pred a roky po Veľkom Novembrovom Tresku odvíjali sa z kľbka času dosť odlišne a na vieru o dlhovekosti nikto ani len nepomyslel. Časopis Fragment (ako pokračovateľ iného samizdatového periodika Kontakt, ktorý vychádzal v rokoch 1980 - 1985) pokúsil sa o vytvorenie stabilného a spoľahlivého publikačného priestoru v nestabilnej a nespoľahlivej dobe znormalizovanej spoločnosti. Uverejňovali sme texty autorov, ktorí boli z dobre známych príčin politického a spoločenského šikanovania jednej neomyšlenej strany „odstrihnutí“ od všetkých oficiálnych publikačných možností. Ale aj autorov, ktorí sa rozhodli spoločnosť „inžinierov ľudských duší“ nebrať na vedomie a robiť si svoje – aj za cenu represívnych zásahov a totalitných buzerácií. Aj preto sa

v takomto pestro osídlenom košári stretli autori, ktorí „nemohli“, s autormi, ktorí „nechceli“: Dominik Tatarka, Milan Šimečka, Ivan Kadlecík, Miroslav Kusý, Hana Ponická, Jozef Jablonický, František Mikloško, Ján Budaj, Vladimír Archleb, Ivan Hoffman, Martin M. Šimečka, Jiří Olič, Jaroslav Štuller, Igor Kalný a tak ďalej a tak podobne. A po novembri 1989 sme pokračovali - už v iných, žičlivejších podmienkach - v sľubne začatú vytváraní otvoreného priestoru pre otvorenú kultúru.

V čom je Fragment aj dnes osobitý oproti iným literárnym časopisom?

Asi tým, že sme sa pokúsili - a stále sa o to pokúšame - otvoriť priestor kultúrnej nekaždodennosti, témam a textom, ktoré svojím obsahom presahujú dnešnú spoločnosť „inžinierov ľudských duší“ nebrať na vedomie a robiť si svoje - aj za cenu represívnych zásahov a totalitných buzerácií. Aj preto sa

FRAGMENT

vej internetovej dostupnosti sa dá ľahko zabľudiť a pľobľdiť. A preto - spolu s nepatrnou hrstkou iných, podobne zameraných časopisov - hľadáme a čitateľom ponúkame kultúrne dobrodružstvá akoby z protihľadáneho brehu, osobitosti, ktoré sú dnes stále vzácnejšie. A preto je našou doslova povinnosťou uchrániť ich, pestovať a uchovávať aspoň v regáloch literárnych periodík. Myslí si, že každá takáto kultúrna aktivita je osobitá, nezameniteľná a nenahraditeľná.

V čom je Fragment podľa vás zraniteľný?

Ako všetko a všetci: nekompetentnými dezorganizátormi a zasahovačmi, kazisvetmi, ktorí sa nevedia zmesť do jednej kože, všedkami bez vedomostí, ekonomickým a nekultúrnym banditizmom dočasne vyvolených, stavačmi plotov a jednofarebných natieračov. Ako sa môžeme uchrániť pred zraniteľnosťou? Byť v strehu a nenechať sa dobrovoľne vodiť za nos.

Aké ambície má vaša revue do budúcnosti?

Pomôžem si jednovetovým citovaním presnej definície z pera nedávno zosnulého kultúrnej osobnosti - Ivy Mojžišovej: „Budúcnosť musíme vidieť cez minulosť, len tak môžeme porozumieť sami sebe.“ Tá kratučká veta je nielen definíciou, ale aj programom, návodom i návěstím. Pokúsime sa takéto neskrupné ambície zhmotniť v ďalších číslach časopisu Fragment.

Tina Čorná

Malá hračka – veľké následky

Ján Litvák

Mal som chlieb s maslom

Otec mal obrovskú zbierku zápalkových nálepiek z päťdesiatych a šesťdesiatych rokov minulého storočia. Zhromaždil ich, prv než sme sa so sestrou narodili. Potom svojho konička odložil do škatule.

Na rok by mal osemdesiat. Nepil, nefajčil.

Raz za mesiac si dal štamperlík s poštarom Slamom, ktorý mu nosil invalidný dôchodok. A vzápätí ho poštar zinkasoval za plyn, elektriku, predplatné na Záhradkára chovatela a dennú tlač - Prácu a Šport.

Peňazonosič do mäsitej dlane napokon zhrabol ešte drobné prepitné. Zvyšné peniaze otec odložil a večer ich dal všetky mame.

Raz za uhorský rok sa stalo, že poštar zabudol vhodiť do schránky Prácu, a vtedy ma otec - bol celé dni doma, ale nie bez informácií - vyslal na stiháciu jazdu za ním. Aj ja som bol stále doma. V škôlke som nebol ani raz.

Dobehol som poštaru Slamu v susednej uličke. Chodil na eránnom bicykli, mal poctivú poštaršku brašnu, pelerínu a červený nos. Slama mi so šomraním strčil do ruky

Pravdu, za ktorú som mu ešte musel zaplatiť.

Kávové zrnká a tabletky

Raz v živote si otec zapálil v obývačke cigaretu. Strýkovia ho nahovorili. Náš masívny krištáľový popolník mal premeieru. Aj derniéru, lebo otec pripálenú mentolku po prvom šľuku teatrálné rozmliaždil a dlho prudko vykašľoval. Potom do seba kopol vodku.

Nepil ani kávu, ale rád chrumkal kávové zrnká. A jedol tabletky.

Raz v noci som sa mu so slzami zdôveril, že ma ukrutne bolí zub a že do rána nevydržím. Mlčky mi potme pri kuchynskom umývadle nakvapkal do pohára s vodou presne dvadsať kvapiek a vyzval ma, aby som lektvar vypil.

Myslím, že to bola kónská dávka. O päť minút som bol v siedmom nebi. Ešte aj ráno som púšťal svoje obľúbené jazykové okienko jedným uchom dnu a druhým von. Myslel som si, že už ma nikdy v živote nič nemôže vážnejšie bolieť, ak si dám kvapky. Nič to, ak cestou do posteľe zabľudím. To bludisko plné bolesti viedlo rovno do raja. No bolesť sa bujne vetvila a rozkonárovala ako nezastrihnutá jablko.

Ján Litvák (1965)

Básnik a spisovateľ. Spoluzakladateľ literárnej skupiny Barbarská generácia. V knižnej edícii časopisu Fragment o. i. vydal: Bratislavské upanišady (2007), Básne prané v studenej vode (2010), Oranžová tráva (2012), List v perzštine (2013).

Zakladajte ovocné sady a plantáže

Pán profesor Hričovský mal dnes v Modre na vinársko-ovocinárskej škole prednášku a pred všetkými ma tituloval inžinierom. Stačilo azda zamávať mojim časopisom, a ľudia by si ho už prelistovali. Niekoľkí, ako zvyčajne, by si ho azda aj objednali.

Bolo mi trápne postaviť sa v plnej sále a začať sa škriepiť. Po prednáške sa niekoľko ľudí prihovorilo.

Pani, čo sedela predo mnou, mi strčila do ruky papier a pero, aby som jej napísal, ako sa časopis volá. Vrátil som jej ho aj s jedným výtlačkom z remitendy. Azda profesor Hričovský staval na to, že vo mne drieme márnomyseľnosť, o ktorej nič neviem, a takto ju exponoval?

Titul je čosi ako vstupenka. Žiaden nemám, a myslím, že keď som odišiel pred štátnicami zo školy rovno do novín, otec to pochopil a uzúfánu matku chlácholil, že to nie je až také dôležité. Dnes by som šiel študovať biodynamické

ovocinárstvo či semenárstvo. Niečo ozajstné. Ak by sa tam nepoužívali postreky.

Po prednáške a praktických ukázkach rezu na jabloni, slivke, marhuli a hruške, na ktorých sa zúčastnili vari všetci modranskí záhradkári okrem Verony Šikulovej, som pána profesora odviezol domov. Mal som sa ho spýtať, prečo ma zrazu začal titulovať, ale hovorili sme len o tom, že už veselo kvitnú mandle a že nik z nás, a hlavne on, si takú skorú jar nepamätá. Svet je mierne hore nohami. Niečo treba nechať aj na prírodu.

Telefón do každej obce

Otec mal obrovskú zbierku zápalkových nálepiek z päťdesiatych a šesťdesiatych rokov minulého storočia. Boli ich tisíce. Zhromaždil ich, prv než sme sa so sestrou narodili. Potom svojho konička odložil do škatule a zvyšok života trávil už iba v záhrade a okolo domácich zvierat.

Na jednej zápalkovej nálepe bol nápis Telefón do každej

obce. Tento ambiciózný projekt musel osloviť presne také povahy, ako boli moji rodičia. Dali si na našej ulici zaviesť telefón ako prví. Ani nemal číselník. Iba kľuku, ktorá sa roztočila a zobudila niekoho na pošte, ktorý prepojil želanú stanicu. Potom sa slúchadlo zložilo a čakalo sa.

Zavše si od nás prišla zavolať pani Fulepová. Tá tak revala, až som sa bál. Telefonovať niekam, to bola aj hodinová udalosť.

Neviem, či nemal telefón aj riaditeľ fabriky, ktorého na prvého mája chodila ráno budiť dychovka, lebo okrem funkcie bol aj dobrý trubkár. Rozmýšľal som, prečo takého dôležitého človeka tak surovo halabušia. Na opačnom konci ulice žil ešte ďalší riaditeľ a dva domy za ním ďalší. Za posledným riaditeľom v našej ulici bolo už len družstvo so skleníkmi s karafiátmi. Bolo to na pravouhlej zákrute, kde sa niekoľko krát prevrhla mliekarenská skriňová avia a biele kaluže ponúkli hostinu všetkým mačkám a psom z okolia.

S Dominikom zajtra

Ivan Kadlecík

Je Svätodušný pondelok, Turíce, keď Duch svätý zostúpil na hlavy apoštolov a rozviazal im jazyky. Veža odvíja jedenásť hodín. Koná sa posledná rozlúčka s Dominikom, s prorokom slobody, ktorej sa nedožije, s prorokom pokoja a zvestovateľom lásky, ktorý činil pravdu a ktorý práve odstupuje - telesne - od svojich apoštolov a učeníkov: usilujem sa k nim skromne patriť, aby naše jazyky neostali zviazané. Namiesto modlitby si čítam dnešné sväté evanjelium, Jánovo (Ivanovo): Každý totiž, kto zle činí, nenávidí svetlo, aby jeho skutky nevyšli najavo. Ale kto činí pravdu, ide na svetlo, aby jeho skutky boli zjavené - pretože sú v Bohu konané...

Za Dominika Tatarku sa treba postaviť aj dnes, keď sa jeho dielo nedostáva adekvátne na svetlo, prípadne sa „trendo-

vo“ spochybňuje jeho „disidentstvo“, a jeho pátos, emocionálna, vrúcnosť a zaujatnosť sa považujú za nemoderný gýč. Nečudujem sa, lebo veď pomaly sa za prežitok začne považovať aj jeho (a vôbec) myslenie, vzdelanie, individualita, autobiografickosť, mravná angažovanosť - a tak ďalej.

Akoby už tu a teraz Tatarka ani nemal čo hľadať. Nepatrí sem to cudzie teleso. A je to pre neho česť.

Tatarkov život nám proti-rečí. Aj dielo. Lebo je to autor transcendentný a kontinuitný. A my príliš dnešní budeme napríklad k jeho textom potrebovať slovník, lebo jazyk chudobnie a hrubne, keď sa strati idea, etika a estetika a myslenie. Namiesto ideálov - idoly stupňových spevákov, bavičov, rosníčiek, politikov.

Tu sa už konzumuje aj smrť a umieranie, lebo človek je tovar, nie živá bytosť. Na-

miesto priateľstva, hovorú a obcovania sú medzi nami vzťahy účelové, spotrebne, pragmatické. Koho už len zaujíma pripité tčanie o nehe, vzdore, láske, bolesti, o smrti a mŕtvych predkoch?

Každá pandémia sa pomínie. Teda aj vírus, ktorý napaďá imunitný systém prázdnych a ustrašených duší. Prázdne duše priťahuje nízke, banálne, nevkus: aj v literatúre. Každá epidémia je sériovo kolektívna, masová, teda napadnutý organizmus nie je slobodný, individuálny, nezávislý. Má horúčku, ktorá je studená. Lenže Tatarka je osobný, horúci a slobodný, ako organ, preto sa nám vyhýba.

Nenávist k pátosu súvisí so všeobecnou nenávistou k vznešenému. Vznešené, sakrálné totiž môže poukázat na našu úbohosť a pripomenúť, že nie sme až takí super-ultra-top-skvelí - povedané rečou reklamy.

Mŕtvi sa ozývajú iba tým, čo si to zaslúžia, ktorí sú toho hodní a pripravení. A signály, znamenia a odkazy od zomretých sú nejednoznačné, tajomné a zložité, aby im neporozumel každý hektický hlupák.

Na Tatarku si ešte počkáme. Až dozrieme.

A.L.F.A.B.E.T

Ján Púček

I.

Porozprávať

Litera P, napriek pohybu pier, ktoré pri jej vyslovení akoby vyvrhovali vzduch, prudko vydychovali, hovorí najmä o prílnutí či doslova - prisatí. Práve torza ženského tela, nahý model, dáva kamenná Venuša stojaca profilom k divákovi, bezhlavá, beznohá, len s prsníkmi týčiacimi sa v zákrute do priestoru, jeden za druhým tak, že vidieť len ten prvý.

Litera P je teda všetkého prameňom, zdalo by sa. A každý nový potomok, ktorý privrie oči od presly svetla a prvý raz sa s plačom porozhliadne okolo seba, každé drobné práve porodené púpä človečie, začína svoju púť prisaté k poprsiu matky. Tak vzniká puto.

Nechajme však teórie litery P tak. Nič nie je isté. Pokojne môže ísť aj o zástavku v bezvetrí, o ucho rozbitého hrnčeka, fajku s krátkym pipasárom (zapekačku), ba možno i o žirafu v predklone, ktorá si dlhým jazyčiskom obližuje koleno.

P - ako prvý, P - ako posledný (ale aj P - ako prostredný). Litera P obsaďá imunitný systém prázdnych a ustrašených duší. Prázdne duše priťahuje nízke, banálne, nevkus: aj v literatúre. Každá epidémia je sériovo kolektívna, masová, teda napadnutý organizmus nie je slobodný, individuálny, nezávislý. Má horúčku, ktorá je studená. Lenže Tatarka je osobný, horúci a slobodný, ako organ, preto sa nám vyhýba.

Nenávist k pátosu súvisí so všeobecnou nenávistou k vznešenému. Vznešené, sakrálné totiž môže poukázat na našu úbohosť a pripomenúť, že nie sme až takí super-ultra-top-skvelí - povedané rečou reklamy.

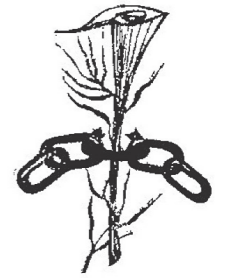
II.

Pomilovať

(V skratke) Pokúšaťperyprsiapôžitok-podpazušiepupokpobozkať-panvapička pardonprepáčte-potešiteľpustiťparupovzrgať-pošuškypozadiepriehlavky-podopriepovzdychpohreňat-podrobnepokračovatpalceapaty.

Ján Púček (1987)

Absolvoval štúdium na Filmovej a televíznej fakulte Vysokej školy múzických umení, odbor dramaturgia a scenáristika. V knižnej edícii časopisu Fragment vydal: Kameň v kameni (2012), Okná do polí (2013).

III.

Pamätať

Spomenúť si a hovoriť o pamäti. Alebo - pripamätať si a hovoriť o spomienkach. Vtedy a vtedy, to a to. Príbehy, povedačky, tafaťky. Bolo - bolo. Bude čosi iné. Azda už len patina stojí za zmienku, za pripomenutie, pretože je práve v kurze...

Lenže: decko sa popáli o starej mamy pec, čo je žeravá, že až sviatí. Holou rukou chytí páčku - chce vidieť plameň. Už po pár chvíľach však prepichuje pluzgiere rozpálenou ihlou. Príbeh, povedačka. A hneď ďalšiu zimu alebo už o dva týždne popáli sa znova, koža oškvrkne na tom istom mieste. Pomaly si na to aj privykne. Páli sa stále dokola, do nemoty, chce vidieť červený plameň, no nevidí nič. Len plač. Stále rovnaký nárek. Nemá kto prítulča privinúť, palčky poľkať... A vraj: „Narobte decku palaciniček, nech toľko nereve!“ hovorí otec.

Decko sladké až za ušami, spokojné s prehyným pokrmom, nevie napokon nič o jeho pôvode, ktorý je tiež v horúčosti z plameňa. A že: „Nech! Čo? Hlavne, že sú plné papule! Čo tam po tom, odkiaľ sa to berie, odkiaľ to prichodí!“

Ó, pľnosť papulí, prví či poslední, (podobenstvá - preč!) pravoverní pochlebujú podchvíľou pribíť prežratím.

(Pobásni si v pomykove pisať!)

IV.

Pomlčka

O tom radšej pomlčať - hovorí pomlčka.

Prečo - ponížene prosím? Prečo ponížene prosím?

IV.

Pomlčka

O tom radšej pomlčať - hovorí pomlčka.

Prečo - ponížene prosím? Prečo ponížene prosím?